

Станіслав ТИЩЕНКО

викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання державного обвинувачення в суді
Національної академії прокуратури України
inna1ukr@mail.ru

УДК 343.11

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА ТА СЛІДЧОГО СУДДІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Прагнення українського народу до найкращих стандартів життя зумовило реформування кримінального судочинства в Україні. У межах реформ запроваджено багато нових інститутів, якими посилено гарантії правомірності обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження. При цьому на стадії досудового розслідування активну роль відведено прокурору та слідчому судді, що у взаємодії мають запобігти незаконному обмеженню прав і свобод учасників кримінального процесу.

Однак визначитися з тим, чи відповідає вітчизняний порядок взаємодії прокурора та слідчого судді практиці розвинутих країн світу, можливо лише після опрацювання досвіду зарубіжних країн. Особливо це стосується держав – членів Європейського Союзу (ЄС), оскільки Україна прагне долучитися саме до цієї спільноти.

Взаємодія прокурора та слідчого судді за прикладами інших країн, звісно, є темою, що опрацьовувалася на теоретичному рівні. Серед вчених, які надавали висновки стосовно цього аспекту, наприклад, Л. Грицаєнко, П. Каркач, В. Касько, В. Малярєнко, М. Мичко, А. Молдован, В. Молдован, М. Руденко, В. Шишкін та інші. Проте слід зауважити, що взаємодія прокурора та суду на стадії досудового розслідування під час застосування запобіж-

них заходів у країнах Європи досі безпосередньо не опрацьовувалася.

Мета статті полягає у розкритті особливостей взаємодії прокурора та слідчого судді під час застосування запобіжних заходів у країнах Європи.

На думку автора, взаємодія прокурора та слідчого судді – це поетапне здійснення прокурором і слідчим суддею своїх повноважень під час перевірки законності та обґрунтованості дій і рішень суб'єктів розслідування, якими обмежуються права, свободи і законні інтереси учасників досудового розслідування. Взаємодія між прокурором і судом на стадії досудового розслідування відбувається лише під час розгляду (перевірки) судом і прокурором відповідних клопотань суб'єкта розслідування.

Тобто у процесі аналізу взаємодії прокурора та слідчого судді під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування у європейських країнах увага зосереджуватиметься на запобіжних заходах, застосування яких передбачає обов'язкову участь прокурора та суду.

Слід зауважити, що міжнародна практика врегулювання взаємодії прокурора та суду під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування є різною. Хоча в ч. 4 Рекомендації ПАРЄ 1604 (2003) 11 («Про роль служби публічних обвинувачів у демократичному суспільстві,

заснованому на верховенстві права») наголошено: «...важливо домогтися узгодження систем кримінальної юстиції в умовах постійного зростання мобільності громадян європейських країн». Крім того, в Пояснювальному меморандумі до Рекомендації Rec(2009)19 щодо служби публічного обвинувачення в системі кримінального судочинства [1, с. 15–17, 27] вказано, що держави повинні привести кримінальне законодавство у відповідність до єдиних стандартів.

Насамперед необхідно звернути увагу на умовний поділ кримінального процесуального законодавства держав – членів ЄС у контексті взаємодії прокурора та суду під час досудового розслідування на дві великі групи: 1) у КПК визначено загальні та спеціальні правила взаємодії – до таких країн належать Литва [2], ФРН [3], Португалія [4] та інші; 2) у КПК визначено лише спеціальні правила взаємодії. Прихильниками цього підходу можна вважати Болгарію [5], Естонію [6] та Італію [7].

Окремо зазначимо, що під загальними правилами взаємодії прокурора та суду під час досудового розслідування розуміють положення кримінального процесуального законодавства, що стосуються діяльності вказаних суб'єктів незалежно від предмета взаємодії. Тобто не важливо, яка саме дія чи рішення суб'єкта розслідування поетапно перевіряється прокурором і судом на стадії досудового розслідування. Спеціальні правила взаємодії – це положення законодавства, що стосуються виключно однієї дії чи рішення суб'єкта розслідування.

У країнах, де кодифікованими актами (КПК) передбачено загальні правила взаємодії прокурора та суду на стадії досудового розслідування, застосовують різні підходи щодо закріплення їх на законодавчому рівні. Зокрема, в Німеччині це врегульовано у розділі IV книги I («Судові рішення та обмін інформацією між учасниками провадження») КПК ФРН, у Португалії – у главі II («Слідчі дії») книги VI («Попереднє розслідування») КПК Португалії. Водночас у Литві загальні правила взаємодії прокурора та суду на стадії досудового розслідування закріплено лише в окремих статтях, а саме: ст. 55 («Повноваження слідчого суд-

ді»), ст. 56 («Загальні умови реалізації повноважень слідчим суддею»), ст. 173 («Суддя попереднього розслідування») КПК Литви.

Аналіз положень кодифікованих актів країн ЄС дає підстави стверджувати, що єдиними (спільними) положеннями у загальних правилах взаємодії прокурора та суду, як правило, є вимоги щодо: змісту і форми клопотання суб'єкта розслідування; строків і порядку розгляду клопотання суб'єкта розслідування, а також правила участі інших осіб; зміст і форма судового рішення за результатами розгляду клопотання суб'єкта розслідування. Проте кожна країна має власну позицію, як закріпити їх на законодавчому рівні. Наприклад, у КПК ФРН вони стосуються лише правил участі інших осіб (ч.ч. 2–4 § 33 розділу 1 книги I цього Кодексу); у КПК Португалії – строків розгляду судом, клопотання суб'єкта розслідування (ч. 4 ст. 268 КПК Португалії); у КПК Литви – заборони суду відмовляти в розгляді клопотання суб'єкта розслідування (ч. 2 ст. 173 КПК Литви).

При опрацюванні найбільш суттєвих особливостей зазначених правил можна виокремити наступні положення. Наприклад: у ч. 2 § 33 розділу I книги I КПК ФРН передбачено, що прокурор організовує виконання рішень суду, постановлених під час досудового розслідування; у ч.ч. 3, 5 ст. 127 КПК Литви встановлено, що клопотання про продовження строків тримання під вартою хоча і має термін подачі, але суд не має права відмовити у розгляді та задоволенні такого клопотання, навіть якщо порушені строки подачі.

Щодо спеціальних правил взаємодії прокурора та суду під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування у країнах Європи, то зазначимо, що найбільш суттєві особливості стосуються: правил звернення до суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу; розгляду питання про тримання під вартою; участі інших осіб при розгляді клопотання про тримання під вартою; вирішення прокурором і судом питання про застосування альтернативних триманням під вартою запобіжних заходів, застосування застави, домашнього арешту. Зокрема:

1) звернення до суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу:

– прокурор має право ініціювати питання про застосування запобіжного заходу до пред'явлення особі обвинувачення. Ця норма передбачена у кримінальному процесуальному законодавстві Естонської Республіки, а саме: згідно з ч. 4 ст. 66, ч.ч. 1, 2 ст. 67 КПК Естонії після застосування запобіжного заходу обвинувачення повинно бути пред'явлено не пізніше, ніж через десять днів. Якщо обраним запобіжним заходом є тримання під вартою, то строк пред'явлення обвинувачення може бути продовжено судом до 30 діб;

– суддя може прийняти рішення про застосування лише того запобіжного заходу, який зазначений у клопотанні прокурора. Ця норма передбачена в ч. 2 ст. 194, ч. 4 ст. 212 КПК Португалії;

– якщо обвинувачений не розуміє мови судочинства, рішення суду про застосування запобіжного заходу обов'язково перекладається. Це закріплено в ч. 1 ст. 293 КПК Італії.

Зауважимо, що особливістю італійського кримінального процесу є також положення щодо участі обвинуваченого та інших осіб у розгляді питання про застосування запобіжного заходу. Зокрема, у розгляді таких питань:

– участь обвинуваченого не обов'язкова. Згідно зі ст. 294 КПК Італії думка зазначеного суб'єкта може бути з'ясована під час безпосереднього виконання запобіжного заходу;

– якщо місцезнаходження обвинуваченого невідомо і щодо нього прийнято рішення про застосування запобіжного заходу, прокурор має право звернутися з клопотанням про дозвіл на затримання, а також прослуховування засобів зв'язку з метою встановлення місця знаходження цього обвинуваченого (ст. 295 КПК Італії);

– участь інших осіб визначається за правилами: а) якщо клопотання суб'єкта розслідування стосується зміни на більш м'який або скасування раніше обраного запобіжного заходу, долучаються документи, що свідчать про вручення копії зазначеного клопотання потерпілому. Аналогічне стосу-

ється повноважень судді, який у разі ухвалення рішення про зміну на більш м'який або скасування раніше обраного запобіжного заходу має повідомити про це потерпілого; б) неявка прокурора для участі у розгляді клопотання суб'єкта розслідування про зміну чи скасування раніше обраного запобіжного заходу не є підставою для незадоволення такого клопотання; в) у разі зміни чи відміни раніше обраного запобіжного заходу через погіршення стану здоров'я обвинуваченого суддя обов'язково залучає до розгляду експерта для належної оцінки даних до клопотання медичних документів (ч. 3 ст. 299 КПК Італії);

2) вирішення питання про застосування тримання під вартою. У кримінальному процесуальному законодавстві європейських країн найбільш суттєві особливості стосуються підстав задоволення прокурором і судом клопотання про тримання під вартою. Зокрема:

– у ФРН прокурор і суд можуть також задовольнити клопотання про тримання під вартою обвинуваченого, якщо такий суб'єкт не має постійного місця проживання на території країни (ч. 2 § 112 розділу 1 книги I КПК ФРН);

– у Литовській Республіці згідно з ч. 7 ст. 127 КПК Литви у разі ініціювання питання про продовження строків тримання під вартою понад 6 місяців прокурор і суддя: по-перше, повинні з'ясувати, чи виконані процесуальні дії, необхідність проведення яких була підставою для попереднього продовження строку тримання під вартою; по-друге, у клопотанні повинно зазначитися, які ще необхідно провести процесуальні дії;

– в Італійській Республіці особливості стосуються переліку підстав, за наявності яких прокурор і суд у жодному разі не мають права задовольняти клопотання про тримання під вартою. Йдеться про ст. 275 КПК Італії, якою визначено перелік осіб, що через фізичний стан не можуть перебувати в повній ізоляції. Як визначено у ст.ст. 285–286 КПК Італії, щодо таких суб'єктів застосовуються спеціальні альтернативні запобіжні заходи.

Не притаманний всім зазначеним країнам підхід щодо порядку взаємодії проку-

рора та суду на стадії досудового розслідування під час вирішення питання про тримання під вартою, який передбачений у КПК Болгарії. Зокрема, підстави застосування тримання під вартою поділяються на: а) загальні, а саме – наявність доказів вважати, що обвинувачений буде або ухилитися від слідства, або, можливо, вчинить новий злочин (ч. 1 ст. 63 КПК Болгарії); б) спеціальні, що окремо визначені у ч. 2 ст. 63 КПК Болгарії та мають бути наявні при вирішенні питання про застосування тримання під вартою вперше;

3) *участь інших осіб у розгляді клопотання про тримання під вартою*. Цікавою, на нашу думку, є позиція деяких зарубіжних країн щодо участі підозрюваного (обвинуваченого), його захисника при розгляді клопотання про тримання під вартою.

Зокрема, у КПК Болгарії передбачено, що при розгляді питання про застосування тримання під вартою присутність обвинуваченого та його захисника є обов'язковою. Проте участь обвинуваченого забезпечує прокурор, який наділений правом затримати такого суб'єкта на 72 години з метою приводу до суду (ч.ч. 2, 3 ст. 64 КПК Болгарії).

Зовсім інша позиція відображена в КПК Литви. Так, розгляд клопотання про тримання під вартою може відбуватися без участі підозрюваного, його захисника. Винятком є продовження строків тримання під вартою понад 6 місяців. За таких обставин участь арештованого обов'язкова (ч. 6 ст. 127 КПК Литви);

4) *вирішення прокурором і судом питання про застосування запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою*. Зокрема, заслуговує на увагу позиція Італійської Республіки, де альтернативою триманню під вартою є домашній арешт. Як визначено у ст.ст. 275, 285–286 КПК Італії, у разі ухвалення рішення про тримання під вартою суд і прокурор повинні окремо вказати причини, за яких не може бути застосовано домашній арешт.

Власна позиція щодо альтернативних триманню під вартою запобіжних заходів закріплена у законодавстві Естонської Республіки. У цій країні тримання під вартою може бути замінено на заставу чи передачу

на поруки. Однак у разі порушення умов застосування зазначених запобіжних заходів, а також відмови засталодавця чи поручителя від виконання покладених обов'язків, наслідком є поміщення особи під варту (§§ 188–190 КПК Естонії).

Щодо інших особливостей зарубіжного кримінального процесуального законодавства в частині порядку взаємодії прокурора та суду під час вирішення питання про застосування запобіжних заходів, то цікавими є наступні положення: ч.ч. 2, 3 ст. 128 КПК Литви – ухвалюючи рішення про арешт особи, прокурор і суддя мають додатково вирішити питання, хто буде наглядати за майном арештованої особи. Крім того, про арешт обвинуваченого повідомляються не лише близькі родичі, а й потерпілий (ч.ч. 1, 4 ст. 128 КПК Литви); ч.ч. 1, 2 § 119 розділу 1 книги I КПК ФРН – прокурор має право ініціювати перед судом питання про контроль за спілкуванням особи в місці попереднього ув'язнення; ст. 211 КПК Португалії – тримання під вартою може призупинятися у разі хвороби обвинуваченого чи вагітності обвинуваченої (ст. 211 КПК Португалії);

5) *застава*. У деяких країнах ЄС прокурор і суд мають право вирішити питання про заставу не лише у грошовій одиниці, а, наприклад, відповідно до ч. 1 § 116-а розділу 1 книги I КПК ФРН застава може бути рухоме майно.

Певні особливості щодо порядку вирішення прокурором і судом питання про застосування застави існують також в Естонській і Португальській Республіках. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 711 КПК Естонії у разі невнесення застави на депозит суду тримання під вартою продовжується на строк, необхідний для внесення застави. Згідно з ч. 1 ст. 207 КПК Португалії розмір застави може змінюватися – як збільшуватися, так і зменшуватися;

6) *домашній арешт*. Окремо заслуговує на увагу кримінальне процесуальне законодавство Італійської Республіки, де передбачено контроль за виконанням домашнього арешту. Як визначено у ст. 275-1 КПК Італії, контроль за виконанням домашнього арешту встановлюється, якщо обвинувачений на це погоджується. Однак у разі не-

згоди чи порушення умов перебування під домашнім арештом до нього застосовується тримання під вартою.

Особливості взаємодії прокурора та суду під час вирішення питання про домашній арешт існують і в Литовській Республіці. Зокрема, у КПК Литви встановлено, що прокурор і суд не мають права приймати рішення про застосування домашнього арешту, якщо підозрюваний і потерпілий проживають разом (ст. 132-1 КПК Литви). Крім того, передбачено, що підозрюваний і його захисник повідомляються про час і місце розгляду клопотання про домашній арешт, але неявка зазначених суб'єктів не є перешкодою для розгляду клопотання по суті (ч. 2 ст. 132 КПК Литви).

Отже, можна дійти висновку, що у країнах Європи немає однієї (єдиної) моделі взаємовідносин прокурора та суду на стадії

досудового розслідування під час вирішення питання про застосування запобіжних заходів. Кожна держава має власну позицію щодо такої процедури. Проте деякі положення щодо процедури взаємодії прокурора та слідчого судді під час застосування запобіжних заходів, на нашу думку, можуть бути імплементовані у вітчизняне законодавство, а саме: у разі посилання в клопотанні на будь-які медичні документи як підстави застосування, зміни чи скасування запобіжного заходу суддя обов'язково залучає експерта, за участю якого й надається оцінка цим документам (ч. 3 ст. 299 КПК Італії); відсутність у обвинуваченого постійного місця проживання на території нашої держави, як це передбачено у ч. 2 § 112 розділу 1 книги I КПК ФРН, є однією з підстав для застосування тримання під вартою.

Список використаних джерел:

1. Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / за заг. ред. О.А. Банчука. – К.: Атіка, 2012. – 624 с.
2. Уголовно-процесуальный кодекс Литовской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053&p_query=&p_tr2=
3. Уголовно-процесуальный кодекс Федеративной Республики Германия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.pravo.org.ua/files/_\(1\).pdf](http://www.pravo.org.ua/files/_(1).pdf)
4. Уголовно-процесуальный кодекс Португальской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.lexis.pt/docs/CP-30_Ago_2010.pdf
5. Уголовно-процесуальный кодекс Республики Болгария [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vks.bg/vks_p04_03.htm
6. Уголовно-процесуальный кодекс Эстонской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsw/dok_iegblz/index.htm
7. Уголовно-процесуальный кодекс Итальянской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36811>

Станіслав ТИЩЕНКО

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА ТА СЛІДЧОГО СУДДІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Розглянуто правове регулювання взаємодії прокурора та слідчого судді у деяких країнах Європи. Висвітлено загальні правила взаємодії цих суб'єктів під час застосування запобіжних заходів. Акцентовано увагу на спеціальних правилах взаємодії прокурора та суду під час застосування запобіжних заходів.

Ключові слова: кримінальний процес; зарубіжний досвід; взаємодія; прокурор; слідчий суддя; запобіжні заходи.

Станіслав ТИЩЕНКО

**ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРОКУРОРА И СЛЕДСТВЕННОГО СУДЬИ
ПРИ ПРИМЕНЕНИИ МЕР ПРЕСЕЧЕНИЯ
В СТРАНАХ ЕВРОПЫ**

Рассмотрено правовое урегулирование взаимодействия прокурора и следственного судьи в некоторых странах Европы. Освещены общие правила взаимодействия данных субъектов при применении мер пресечения. Акцентируется внимание на специальных правилах взаимодействия прокурорского надзора и судебного контроля при применении мер пресечения.

Ключевые слова: уголовный процесс; зарубежный опыт; взаимодействие; прокурор; следственный судья; меры пресечения.

Stanislav TYSHCHENKO

**INTERACTION BETWEEN PROSECUTOR AND INVESTIGATOR
JUDGE DURING APPLICATION PREVENTIVE ARRANGEMENTS
IN EUROPEAN COUNTRIES**

In the article consider law regulation interaction prosecutor and investigator judge in selected member states European Union. Open universal rules interaction this subject while use preventive measure. Applies attention on the special rules interaction prosecutor and judge while application preventive arrangement.

Keywords: criminal trial; foreign experience; interaction; prosecutor; investigator judge; preventive measure.

